

A szabadságharc egy elfelejtett monumentuma

A MUSZKA-KERESZT TÖRTÉNETE

Csörög külterületén a 2/A főútvonal Gödöllői útnál lévő felüljárójánál található egy 1849-ből származó, a váci csatában elesett orosz tiszti emléket máig őrző kereszt, mely közel másfélszáz éve hirdeti a magyar történelem egy apró váci mozzanatát.

Az 1848/49-es szabadságharc 1849. júliusi hadjáratának hadműveletei Vác környékén, Sződ és Duka (ma Vácduka) községek között elterülő területen zajlottak. A Máriaudvar-felé eső Vác-hoz tartozó területet az itt folyó harcok, a két váci csata emlékére ezért is nevezték hosszú ideig Csatamező-dűlőnek. Az olvasónak a váci honvédelmi emlékművet bizonyára nem kell bemutatnom, azonban a közelben megtalálhatjuk még egy, már-már elfelejtett monumentumát a hajdan itt folyó harcoknak. Írásomban a váci csaták eseményeinek részletes bemutatása nélkül, csupán az orosz tiszti keresztjének történetét tárom az olvasók elé.

1849. július 15-én, mikor az oroszok előhadt Szödon megállott, a Csörögi-majortól (ma Flochpuszta) a Meiszner-Bolgár-féle nagycsörögi (a volt birtokosról inámi Bolgár Gézáról elnevezett) szőlőigig helyezkedett csatasorba és elfoglalta a kiscsörögi és kecskerági (domboldalon lévő) dűlők szőlőit. Szödre csupán a tiszték mentek be, akik nem a zsupetős parasztházakban verték fel tanyájukat, hanem az emeletes plébániaépületet lepték el. Ha egy-két közember, azaz jobbágy odatért, azonnal kikardlapozták az épületből. Éppen étkezéshez kezdtek, mikor hírt hozták, a magyarok előnyomultak Vácról. Az ebédet otthagya gyorsan kilovagoltak és a Csörögi-hegy alatti laponos lévő Kiscsörögi-szőlők mellett várták a hadműveleti fejleményeket. Fejér István szödi plébános (1836-1877) ide vitette az orosz tiszték után a félbehagyott ebédet. Amikor az eseményeket figyelve, az étkezéshez a földre telepedtek, a Csörögi-hegy végénél (vagy ahogy írták farkánál) eldőrdült egy ágyúlövés és a jól irányzott lövedék éppen e társaság közé csapódott be. Egy ismert áldozat neve maradt fent; nemes Offenbergről Imre lovaskapitány a Vác és Sződ határán húzóúton árkába fordulva, holtan rogyott össze. Társai itt a helyszínen hantolták el. A szabadságharc leverése és vérbetiprása után a 25 éves korában elesett katonai tisztjáról megvitte a szomorú hírt az Offenbergről szülőknél, – fiuk a váci utcákban leltek halálát. A bánatos szülők még 1849 őszén fiuk nyugvóhelyéhez utaztak és vas-keresztet állítottak annak hantja fölé.

Tragor szerint az elhunyt ifjú nemes Offenbergről Henrikovics Imre a Radetzky tábornagy nevét viselő fehér-oroszok huszárezredének másodosztályú századosa, azaz kapitánya volt, ugyanakkor Borovszky és több történész szerint báró Offenbergről altábornagy (generális, marsall) és hadosztályparancsnok volt.

1850-ben Alexandr Nyikolajevics Romanov, azaz a későbbi II. Sándor orosz cár (1818-1881) Magyarországon járva megkoszorúzta az emlékeresztet, melyet a szödi tót nép muszka-keresztnek nevezett el. A korabeli források szerint Offenbergről orosz tiszti sírja a Muszka-kereszt dűlőnek is nevet adott, bár a helybeliek azt Tagokdűlőként ismerték.

A szödiek fél tucat szájhagyománya közül a keresztet is kapcsolódik egy. A volt szödi földbirtokos és a Magyar Királyi Koronauradalmak fővadászmestere, a szlovákot jól beszélő Nemeskéri-Kiss Géza (1886-1974) is érdeklődött a birtok helytörténeti múltja iránt, így került érdeklődési körébe a két váci csata. Az ő elbeszélése alapján, bizalmas kocsisának fia, Gyűre János ny. katonatiszt 2008-ban a következőképpen emlékszik az elmondott történetre: „Egy öreg szödi, szőlőtulajdonos parasztember, akinek az apja a váci csata idején, még fiatallembeként a csörögi szőlőben kapált, mondta el a történetet. A Vác felé vonuló magyar honvéd csapatok, egy szakasz erejű végbiztosításra kijelölt alegysége, egy hadnagy parancsnoksága alatt a Veresegyház-Vác országúton látta el feladatát. A csörögi szőlők környékén azonban az oroszok előőrsi majdnem utolérték a kis csapatot, akik a dombon átvágyva igyekeztek csatlakozni a magyar csapatokhoz. A honvédek a hadnagy parancsára az útról észak felé, a bokrok közé húzódtak és néhány kőhajításnyi távolságból várták az eseményeket. Ebbe a szakaszba volt beosztva egy olyan cigány származású önkéntes honvéd is, aki korábban vadász volt. Saját honvédségi fegyvere csupán egy ócska mardály volt, amivel népes családjának megszerezte a napi betevőt. Az országúton már elhaladt mellettük az orosz elővéd, majd követte őket egy nagyobb csapat, élén egy lovon ülő fő tiszttel, vagy tábornokkal. Meglátva a tisztet, hadnagytól a honvéd engedélyt kért, hogy löhessen. A hadnagy először nem akarta engedélyezni a tüzelést, attól tartva, hogy a kísérlet nem lesz sikeres, ezáltal felfedezi az ellenség a búvóhelyüket. A sokadik kérdés után végül engedélyt kapott az új magyar honvéd, – lött és talált. Az orosz tiszttel azonnal lebukott lováról. Nagy zűrzavar támadt és ez kihasználva a honvéd szakasz a csörögi szőlők és gyümölcsösök takarásában sajátjaik után futott, akiket veszteség nélkül be is érték.”

Eddig tartott a történet, mely a nép teremtő fantáziájának terméke, nem sok hasonlóságot mutat a Tragor-féle, eddig ismert történettel.

A kereszt történetéhez tartozik, hogy kőtalapzatának kettérepedése miatt 1907-ben kidőlt, de Tragor Ignác áldozatos gyűjtése nyomán közadakozásból rövidesen helyreállították.

A zöld színű muszka keresztet olvasható fekete betűs német szöveg az alábbi:

Felirata:
FREIHERR EMERICH VON OFFENBERG
K. RUSS. STABSRITTMESTER
hátoldala:
GEBR ZU ILGEN IN KURLAND
DEN 8TEN IULI 1824
GEFALLEN BEI WAITZEN AM 3TEM IULI
1849

A szöveg fordítása a következő:
Nemes Offenbergről Imre huszárkapitány(?)
született (geboren) Ilgenben 1824. július 8-án
elesett Vácnál, 1849. július 3-án.

A keresztet szereplő dátumok nem a Gergely-naptár, hanem az ortodox időszámítás alapján kerültek megörökítésre. A kereszt általánosan rögzített méretei a következők: magassága 188 cm, a keresztoszár szélessége 85 cm, betonalapzata 35 cm magas, a száruk anyagszélessége 16 cm, a vaskereszt anyagvastagsága 4,5 cm. Súlyát Tragor Ignác kétszáz kilogrammnak becsülte. Azt, hogy miért német nyelven van szövegezve az orosz tiszti keresztje, a születési hely adja meg a választ. Ilgen városa Kurland (Kurföld, Kursemme, Kurlyandszkaja gubernija) orosz kormányzóság területén helyezkedett el, ami Livonia, a Rigai-öböl, a Keleti-tenger, Kelet-Poroszország, Kovno és Vitebszk között terült el. Lakosai túlnyomórészt német nemzetiségűek, kisebb részben németek és oroszok voltak. A csörögi szőlőkben elesett Offenbergről a cári orosz hadsereg német nemzetiségű tisztje volt.

Azt csak remélhetjük, hogy ez a bokrok között megbúvó, mivés, öntöttvas kereszt tovább dacolva az időjárás viszontagságaival nem fog a fémhulladék felvásárlók mázsájára kerülni!

Irodalomjegyzék:

- Csocsán Jenő: *Három Pest megyei falu népesedése a XVIII. sz. második felében – Sződ, Vácrátót, Csomád (Történeti Statisztikai Közlemények, Bp., 1959).*
Dr. Borovszky Samu: *Magyarország vármegyéi és városai enciklopédiája I., Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye (Bp., 1910).*
Gyűre János ny. katonatiszt (1928) *szóbeli adatközlése, Dr. Tragor Ignác: Vác története 1848-49-ben (Vác, 1908).*
Volentics Gyula: *A Mayerffy család és szőlőművelésük Szöd környékén (In. Gödi Almanach 2006, Göd, 2006).*
Volentics Gyula: *Szöd község történeti monográfiája 1255-2005 (Szöd, 2005).*

Volentics Gyula
helytörténeti-kutató (Szöd)